డాబు

కోఆపరేటివ్ స్టోర్సు సెక్రటరీ పదవినుంచి రంగనాథంగారు విరమణ చేసినట్లు రూఢి అవగానే... మంచివాళ్లు కాకపోయినా, మంచివాళ్ళమీద మంచి అభిప్రాయమున్న మనుషులందరూ హోరని ఏడ్చారు.

"ఒకరకం ప్రజాహృదయానికి ఒకడే నాయకుడు. ఒక యుగంలో ఒక సంఘానికి ఒకడే సంస్కర్త. ఇక ఈ సంఘానికి వైధవ్యం తప్పదు" అనుకుంటున్న ప్రజలమాట విని రంగనాథంగారు చికాకుపడ్డారు.

"ఈరకం వ్యక్తిపూజ యిప్పుడున్న మహోపద్రవాలలో ముఖ్యమైనది. బానిసతనానికి ప్రథమచిహ్నం—ఒక్క వ్యక్తి తొలగిపోతే, ఒక్క కెరటం విరిగిపోతే కాలసముద్రం ఆగిపోతుందా? మరొక మహత్తరవ్యక్తి రావచ్చు. ఇంతకు మించి కష్టపడవచ్చు. ముసలివాణ్ని. కాళ్లున్నంతవరకు నడిచి వచ్చాను. కళ్ళున్నంతవరకు లెక్కలు చూచాను. అశక్తుణ్ణి

నన్ను క్షమించండి. అయినా నేను బతికేవున్నాను. బతికి ఉన్నన్నాళ్లూ మన సొసైటీ మంచిచెడ్డల గురించి నాప్రాణం కొట్టుకుంటూనే ఉంటుంది. నా సలహా యేంకావాలన్నా మీరు యెప్పుడుపడితే అప్పుడు మాయింటికి రావచ్చు. నా అనుభవం అంతా రంగరించి ఒక్క విషయంలో ప్రజలకు మార్గదర్శకుణ్ణి అయినా అంతకన్న నేను కోరేది ఉండదు. నాకు శ్రమ అని అనుకోవద్దు. పనికన్న నాకు బ్రతుకు లేదు."

రిక్షా యెక్కి అది కదులుతూండగా వెనక్కితిరిగి మూడుగదుల పాత పెంకుటిల్లులా ఉన్న స్టోర్సుని చూసి కళ్ళనీళ్ళు తుడుచుకున్నారు రంగనాథంగారు. నెలకి వెయ్యి రూపాయలు గడిస్తున్న పాతికేళ్ళ కొడుకు కారుకిందపడి చచ్చిపోయినప్పుడుకూడా ఆయనకి కళ్ళమ్మట నీళ్లు రాలేదు. పాతికకాసుల బంగారునగ భార్యది దొంగలు దోచుకున్నప్పుడు ఆయనకి కళ్ళమ్మట నీళ్లు రాలేదు. వీధిగది కట్టడానికి అడ్డొచ్చిందని తను ఆరేళ్లు ప్రతిరోజూ నీళ్లుపోసి పెంచిన సువర్ణరేఖ మామిడిచెట్టు కొట్టించినప్పుడు ఆయనకి కళ్ళమ్మట నీళ్లు రాలేదు.

"ఆయన మనిషా. మరగాని" అంది రెండోకూతురు.

"అది మనసా, శిలగాని" అంది భార్య.

"సరిగ్గానే పోల్చుకున్నారర్రా" అని రంనాథంగారు నవ్వుకున్నారు. ఈ విమర్శలువిని. మూన్నాళ్ళబ్రతుకు నిజంగా మనిషిలా బ్రతికి, విధినిర్వహణలో సార్థకత సంపాదించాలంటే మనిషి మరకావాలి, మనసుశిలకావాలితప్పదు అనుకున్నారు.

కాని ఈ మరకూడా చెమరుస్తుందనీ, ఈ శిలకూడా ద్రవిస్తుందనీ – మొదటిసారి తెలుసుకుని యెప్పుడూ లేనంతగా చలించిపోయారాయన:

రెండో కొడుకు అంటాడు.

“అప్పగారూ పెద్దవారై పోయారు. ఇంకా యెన్నాళ్లు యీ యింటిని యీ ఊరిని పట్టుకు వేళ్లాడతారు? ఈఊరేనో మంచిదనుకుంటున్నారు. మొన్న మీకు జబ్బుచేసి నెల్లాళ్ళు ఆసుపత్రిలోఉన్నప్పుడు యెంతమందివచ్చి తొంగిచూశారు? ఏ మంత్రిపంచిగోచియో ఊడిపోతేఅది ‘నేను పెడతానంటే నేను పెడతానని’ పందేలు వేసుకుని ముందుకొచ్చే మందభాగ్యులు ఒక్క నిజం చెప్పడానికీ ఒక్క మంచిపని చెయ్యడానికీ వాళ్ళకి సైమేదీ? ఇలాంటి హృదయంలేని లౌక్యులమధ్య–రేపొద్దున మంచానపడితే మీకెలా వెడుతుంది? రెండు తలుపులూ తెరిచి పిలుస్తున్నాను. రెండుచేతులూ జాపి అడుగుతున్నాను మాయింటికి, నాదగ్గరికి, వచ్చెయ్యండి. మీ అంత మంచి వాళ్ళం కాకపోయినా, మీ కొడుకులం దుర్మార్గులం కాము. నాదగ్గిర విసుగత్తిపోతే తమ్ముడిదగ్గిరా, వాడితర్వాత నా దగ్గిరా వుందురుగాని. మా పెళ్ళాలు మిమ్మల్ని సరిగ్గా చూస్తారో చూడరో అని అనుమానమా? అనుమానం దేనికి? చూడరు. రక్తంలోలేని అభిమానం వాళ్ళుమాత్రం వ్యక్తం చెయ్యకలరా? మహా అయితే చూసినట్టు నటిస్తారు. మాకు బుద్ధుంటే వాళ్ళని నమ్మం. మీ బాధ్యత వాళ్ళమీద వెయ్యే వెయ్యం. మేమే వెయ్యికళ్ళతో మిమ్మల్ని చూసుకుంటాం.

అప్పగారూ, అప్పగారూ, ఒప్పుకోరా. మాతో వచ్చెయ్యరా?"

"నేన్రా లేన్రా... నన్ను చంపకురా నాని..."

ఇన్ని మాటలకు ఒక్క జవాబు! అదేనా అదోలా అవతలివైపు మొహం పెట్టి.

"సరేలెండి. తమ్ముడికి వైరిస్తాను. ఇద్దరం వుద్యోగాలు రిజైన్ చేసి కుటుంబాలతో ఇక్కడికే వచ్చేస్తాం. మీ ఎదురుగుండానే యీ వూళ్ళోనే అడుక్కుతింటాం. అక్కడికిగాని మీకు తృప్తివుండదు."

"అబ్బబ్బ! నన్ను బాధపెట్టకురా నాని."

జగన్నాథం అక్కణ్ణించి విసుక్కుంటూ వెళ్ళిపోయాడు.

"అవును, మిమ్మల్ని బాధపెట్టడానికిమాత్రం యిప్పుడెవరున్నారు అప్పగారూ! అమ్మ అల్పాయుష్మంతురాలు. అల్పాయుష్మంతురాలేం, మీలాంటిమనిషితో ముప్ఫైయేళ్ళు కాపురంచేసి బతికిందంటే చాలా గట్టిప్రాణమే..." అనుకున్నాడు.

బరువైన హృదయంతో రిక్షాలో కూలబడ్డ రంగనాథంగారు అనుకున్నారు "వెర్రివాళ్లు... ఈవూరితో నాకు ముడి యెక్కడో తెలుస్తుంది గనకనా పిళ్ళకి. నాకుమాత్రం యిన్నాళ్ళూ తెలిసివచ్చింది గనకనా! అనుకున్నారు మరోసారి ఆ పాత యింటివైపు చూసి నిజమే. ఇది ఒకనాటి రెణ్ణాళ్ళ బాంధవ్యమా! మూడుముళ్ళకన్న మోహనకరమైన ముడియిది. ఆ ముడి పరస్పరాశ్రయమైనది. స్వార్థంతో కూడు

కున్నది. గాలి ఎటువీస్తే అటు కెరటాలు లేచే—నాలుగు గట్లమధ్య కట్టుబడ్డ చెరువులాంటిది ఇది. వన్ వే ట్రాఫిక్ లాంటిది. చల్లని వెన్నెలలాంటిది. జీవనదిలాంటిది. నిర్హేతుక మైన కరుణా, నిస్వార్థమైన సేవా అలాంటివే.

రంగనాథంగారు తన ఏభై అయిదవయేట జడ్జిగా రిటైరయారు. తర్వాత ఎన్నోసార్లు యెంతోమంది ఆయనకి మళ్ళీ ఉద్యోగం చెయ్యమని సలహాలిచ్చారు. అసలు ఆ ఉద్యోగంలోనే యింకా పొడిగిస్తామన్నారు.

'బాబూ ఉద్యోగంలో చేరడానికేగాని విరమించడా నికి వయసు నిబంధన లేదా యేం? ప్రతీదానికీ ఒక వయ సంటూ మనవాళ్లు పెట్టారు. దాన్ని అలా పాటించడం మన ధర్మం. నాలాంటి ముసలివాళ్ళు చచ్చేదాకా ఉద్యోగాలు చేస్తూ కూచుంటే నిరుద్యోగం ఒక భయంకర సమస్యగా మారుతున్న యీకాలపు కుర్రవాళ్ళ ఆశలు యేంకావాలి నాయనా!'

"ఉద్యోగం చేస్తున్నంత కాలమూ పదిగంటల ముందూ అయిదుగంటల తర్వాతా నా ప్రాణాలు తీసేసే వారు ఇప్పుడు ఇరవైనాలుగంటలూ నన్ను కాల్చుకుతింటారు కాబోలు, యింతకన్న యీాయనకి ఉద్యోగం యేముంది" అనేది సూరమ్మగారు. కాని ఆవిడ పొరపాటుపడింది. మునుపు తొమ్మిదింటికి తయారైతే యిప్పుడు ఆయన ఆరున్నరకే రెడీ అయిపోయేవారు.

సరిగ్గా ఆ యింటిగేటువైపే చూడండి. పొద్దుటిపూట

గేటు కిర్రుమందంటే అప్పుడే గడియారం సరిగ్గా ఆరున్నర కొట్టినట్లు గుర్తు. పందలపాక నూలుపంచె, పొడుగుచేతుల కళ్ళీలాల్చీ, పాతబడిపోతున్నా పనిచేస్తున్న గొడుగు చప్పుడు అయినా చెప్పినట్లునడిచే చెప్పులు, లాల్చీమీద కండువా మడత, నెరసినా మెరిసే మీసం, ఒడిలినా నవ్వే మొహం, తలబట్ట యేదీలేని బట్టతల. తిన్నని స్వభావం సూచించే ముక్కు, జోడు కళ్ళమీదా కళ్ళజోడు—ఇన్నీ యింకొన్నీ కలిపిన దానిపేరు రంగనాథంగారు. నడుస్తున్నప్పుడు అయే ఆ చప్పుడు యిహ సొసైటీ పెంకుటింటిముందే ఆగడం. దారిలో యెవరైనా తెలిసినవాళ్ళు కనబడితే దంతాలసంఖ్య తగ్గుతున్న నోరు మరింత విశాలం కావొచ్చు. శరాలు పైకి తేలుతున్న పదివేళ్ళూ ఒకటి కావచ్చు. కాళ్ళుమాత్రం ఆగవు.

"వయస్సు మళ్ళినా యింకా యీ ముసలాడికి యెంత కాఫీనమో, ఓరిక్షా అయినా కట్టించుకోడు" అనుకుంటారు బేరందొరకని రిక్షావాళ్ళు. ఆ మాటలువిన్నా—తనకి కాపీనం లేదని యే అణావో బేడో వాళ్ళచేతిలో పెట్టవలసిన అవసరం ఆయనకేంలేదు. ఆయనకి యెలాంటి కాపీనమూ లేదనడానికి ఆధారంలేదు మరి !

'పంక్చువాలిటీ'లోనూ 'సిన్సియారిటీ'లోను ఎబిలిటీలోనూ బ్రిటీషడ్ని మెప్పించిన దిట్టఅది. రూళ్ళకర్రలాంటి విగ్రహం, జీవితం ఆయనది. ఎవరిదగ్గిర నుంచేనా ఉత్తరం వస్తే వెంటనే జవాబు రాసెయ్యడం మరీ విశేషమేం కాదుగాని—యేఉత్తరాని

కైనా జవాబు ఆయనా, పెళ్ళామూ కలిసి రాయాలి. కార్డు మీదే రాయాలి. అది రూలు. అంతేకాదు. కార్డులో పెద్ద పక్క తనదీ రెండో పక్క ఆవిడదీ. దానికి తిరుగుండకూడదు. భార్యంటే అర్ధాంగి అని ఆయనకంటే గ్రహించినవాళ్ళెవరు!

కో ఆపరేటివ్ స్టోర్సు దగ్గర ఆగుతారని చెప్పేనుకదూ. అంటే అప్పటికి పావుతక్కువ ఏడవుతుంది అప్పటికి గుమాస్తాలూ నౌకర్లు అందరూ అక్కడ ఉండాలి. ఎవరైనా ఒకటి రెండు నిమిషా లాలస్యమైతే రంగనాథంగారు మొహంయెత్తి కనుగుడ్డెత్తి రెప్పెత్తి వాడివైపు చూస్తారు. పబ్లిక్ స్కూలు ప్రిన్సిపాలైనా టీచరువైపు అలా చూసిఉండడు. ప్రపంచంలోవంద మంది మోసగాళ్ళని తప్పించుకోగలం. నిజమైన నిశ్చలమైన నిప్పులాంటిచూపు నిలదొక్కుకోడం మనతరంకాదు. అంత కంటె శిక్షాస్మృతి లేదు.

ఆయన తెప్పించుకునే న్యూస్ పేపరు అక్కడికే వస్తుంది. అది కొంతసేపు చూస్తారు. తరవాత ఎకౌంట్స్ చూస్తారు. రావలసిన స్టాకు వచ్చిందో లేదో, అందులో యెంత సేల్ అయిందో కనుక్కుంటారు. కస్టమర్స్ కష్టసుఖా లన్నీ దగ్గరుండి కనుక్కుంటారు. ళ్ళీ తొమ్మిదిన్నరా అయే సరికి ఆ గొడుగు విడుతుంది. ఆ జోడు చప్పుడు వినబడుతుంది. ఇలా యెన్నాళ్ళు? రోజులలెక్క నేను చెప్పలేను, పదిహేనేళ్లు ఒక్కరోజు నాగా లేకుండా జరిగింది. ఇది నిజం, ప్రపంచంలో నిజమన్నది యింకా బ్రతికుందని నమ్మకమున్నవాళ్లు యిది నమ్మండి. ఇంతేకాదు! ఇంకా నమ్మలేనిసత్యం మరొకటుంది.

అది—ఆయన కాసీ పుచ్చుకోలేదన్నది. నమ్మలేరా, మీ కర్మం. మీ యోగ్యత అంతేనన్నమాట. డబ్బే పుచ్చుకోవాలా యేమిటి? 'నగదు నానారూప స్వరూపిణి' అంటారా! ఇంట్లో ఆ టకి ఆవస్తువు లేకపోయినాసరే డబ్బివ్వండే ఆ స్టోర్సులో ఒక్కవస్తువుకొని యెరగరు. ఇంట్లో ప్రాణంపోతున్నా స్టోర్సుబంట్రోతును సొంతపనిమీద పంపి యెరుగరు. ఆయన నిస్వార్థసేవకి రుజువు యేమిటీ అని మీ రడగవచ్చు... అదృష్టవశాత్తూ యిక్కడ దాఖలావుంది. ఈ స్టోర్సుకి ఎదురుగుండా మిడిల్‌స్కూల్‌వుంది చూడండి అందులో మేష్టర్లు యెలకలు. ఆ హెడ్మాష్టరు ఒక పందికొక్కు ఆయన ఆ పదవి అలంకరించేసరికి స్కూలుపేర యాభై వేలు నిలవవుండేది. ఆయన విరమించేనాటికి కొన్నివందలు అప్పు మిగిలింది. ఇక పక్కసందులో ధర్మాసుపత్రి వుంది చూడండి. సింహం గుహలోకివెళ్ళే మృగాల్లా లోపలికివెళ్ళే రోగులసంఖ్యే అక్కడకనబడేది. ఇవతలికి ఈశరీరంతో మాత్రం రారు. కొంచెం అలావెడితే సబ్-రిజస్ట్రార్ ఆఫీస్ వుంటుంది. ఇలా మిమ్మల్ని ఆవూరంతా తిప్పడం నాకు యిష్టంలేదు... అయినా యివన్నీ మీరు యెరగరా ఏమిటి? ఈ నాయకుల పరిపాలనా మీకు వేరే చెప్పాలా? పూర్వం మనుషులు మొదట దొంగతనం చేసి తర్వాత జైలుకు వెళ్ళేవారు, యిప్పుడు మన నాయకులంతా మొదట జైల్లోవుండి తర్వాత దొంగతనాలు చేస్తున్నారు అంతే తేడా.

ఒకమాట చెప్పబోయి యింకోదాంట్లో పడ్డాను. రంగనాథంగారి నిస్వార్థసేవకు రుజువుకాదూ మీకు కావలసింది?

ఆయన కోఆపరేటివ్ స్టోర్సు ప్రెసిడెంటుగా ఎన్నికయిననాడు ఎంతుందో చూడండి. సెక్రటరీగా విరమించిననాడు ఎంతుందో చూడండి. ఆయన వచ్చింతర్వాత చూపించిన లాభం ఎంత. డభ్భై అయిదు వేలు! కల్మష ప్రధానమైన వూరినంతా ఒక్క మంచిపనితో పరమపావనం చేసిన కర్మయోగి ధర్మ సంపాదన! ఒక్కరోజైనా ఒక్కపైసా ఐనా తేడ లేకుండా—పంచేంద్రియాలూ పనిచేసేంతవరకూ పాటుబడి, సహకార సంఘం సత్ఫలితంచాటి చెప్పిన సత్యసాధన! ఒకణ్ణి పొగిడితే నాకు ఒళ్లు తెలీదు. తిట్టినా అంతే. అదికూడా వింటారా. ఆ మాటకొస్తే యీ పేరుగలకథ ప్రారంభం ఇక్కడే మరి.

రంగనాథంగారు స్టోర్సు వదిలినా స్టోర్సు మనుషులు ఆయన్ని వదల్లేదు. ముఖ్యంగా పెద్దగుమస్తా గోవిందమూర్తికి ఆయనంటే చెప్పలేనంత గురి. అందుకే ఆయనఇల్లు ఇతనింటికి దూరమైనా రెండ్రోజులకో మారువచ్చి కనపడకుండా వుండలేడు. కొడుకుల్లాగే యితనూ ఆయన్ని 'అప్పగారూ' అని పిలుస్తాడు.

'రేపు డైరెక్టర్సు మీటింగులో కొత్త సెక్రటరీని ఎవర్నో ఒకర్ని యెంచుకోవాలనుకుంటున్నారు అప్పగారూ! ఇన్నాళ్లూ ట్రై చేశారు. ఆనరరీ చెయ్యడానికి ఎవరైనా వస్తారేమోనని... వా బొందో అని ప్రైవేటు సంస్థలకి వ్యక్తిగతాన్నిమించి మీలా ఎవరు చీమూ రక్తమూ ధారపోస్తారు. నెలజీతం అని నిర్ణయించి యెవర్నో ఒకర్ని వేసుకుంటారట. ప్రజాధనాన్ని దుర్వినియోగం చెయ్యడానికి ఏ ప్రబుద్ధుడు ముందుకొస్తాడు...'

'అలా అనుకోవద్దనే చెప్పేను గోవిందమూర్తి. ఒకరి కోసం కాలచక్రం ఎప్పుడూ ఆగిపోదు. మనస్టోర్సుకి మరింత మంచిరోజులు ముందున్నాయేమో!' అన్నాడు రంగనాథం గారు.

ఆ సంగతి కొద్దిరోజుల్లోనే అందరికీ విస్పష్టమైంది. నెలకి నూర్రూపాయిల ఆనరరీ పే మీద తన అమూల్యమైన కాలాన్ని ఖర్చుపెట్టడానికి ఒప్పుకున్న యాజులుగారు, వెనక ఓసారి దేశమాతకోసం జైలుకెళ్ళి, ప్రస్తుతం రాజకీయ వీరుడుగా చెలామణీఅయి ప్రభుత్వం ఇచ్చిన రెండెకరాలమాగాణీ అనుభవిస్తున్న పుణ్యమూర్తి. ప్లీడరు గుమాస్తాగా అనేక సంవత్సరాలు అనుభవం వున్నవారుగనక నదిని పైనుంచి చూసేలోతుపాతులు కనిపెట్టగల దిట్ట.

ఆయన పనిలో చేరగానే మొట్టమొదట సంకల్పించిన మంచిపని రంగనాథంగారి ప్రజాసేవకుడు గుర్తుగా కో ఆపరేటివ్ స్టోర్సులో ఒక కాంస్యవిగ్రహాన్ని ప్రతిష్ఠబూనడం. ఆయనతో చెప్పకుండానే ఈ పనిజరిగి వుండేదిగాని ఆయన రూలుమనిషీ, ఫ్రూల్ ప్రూఫ్ మనిషీ కావడంచేత చెవిని వెయ్యాక తప్పిందికాదు. ఆ కబురు వినగానే ఆయన మొహం అతి అసహ్యంగా మారిపోయింది.

'మనిషిని మనిషిగా కాక జీవంలేని రాతిబొమ్మలాగో, లోహ విగ్రహంలాగో చూడ్డం మనవాళ్లు ఎప్పుడు నేర్చుకున్నారు బాబూ? అసలైన స్మృతి హృదయానికి సంబంధించింది. దానికి బాహ్యరూపం యివ్వగలమా? ఇస్తే దాన్ని

అగౌరవపరచకుండా వుంచే సంస్కారం మనకుందా? అయినా నీ బొమ్మా నా బొమ్మా అక్కడ నిలబెట్టడానికి యిది మన బాబుగారిసొమ్మా నా మీద మీ అభిమానానికి కృతజ్ఞుణ్ణి. నిజంగా నా దీవనలు మీరు అందుకోవాలంటే కలలోనైనా 'రాజకీయం' ప్రవేశించకుండా కల్మశాంశం జొరబడకుండా ప్రజలకోసమే మీ శేష జీవితం అంకితం చెయ్యండి. మీకు ఏ సలహా కావలసినా నేను యిక్కడే వున్నాను.

యాజులుగారి నుదుట ముడతలుపడ్డాయి. ఆయన మొదటి యత్నమే విఫలమైనందుకు మనసా బాధపడ్డాడు. 'ఆహా, లోకం ఇంతేకదా!' అనుకున్నాడు. ఆయన ఈ దేశపు బిడ్డ, ఈ నాయకులు ఆయన గురువులు. వారు చూపుతున్న నడవడి ఆయనకి మంచి వరవడి. వాళ్లు యేం చేస్తున్నారు. ఒక మహా నాయకుడు మరణిస్తాడు. మహా నాయకుడుకూడా మనిషే అని దేవుడుకాదనీ ఎవరికీ తోచదు. అవసరమూ లేదు. ప్రజల్నందర్నీ చదువుకోని, సదసద్వివేక విహీనులుగా తయారు చేయగలిగినంతకాలం వాళ్ళను కనుగప్పు కలిగించడం సులువు. మహానీయుడి పేరు చెప్పుకుని తను మనుగడలు ధృవపరుచుకోడం, మహాత్ముణ్ణి చాటు వేసుకుని మహాత్కార్యాలు చేస్తున్నట్టు భ్రమింపజేయడం—చెట్టు పేరు చెప్పుకుని కుక్కమూతిపిందెలు జాతి ఫలాలలా చలామణీకావడం ప్రస్తుతం నాయకులు చేస్తున్న రాజకీయం. ఆ మూసలో తయారైన యాజులు మరోకలా యెలా చెయ్యగలడు. రంగనాథంగారి నిలువెత్తు విగ్రహం ఒకటి చేయించి నలుగురికీ కన

పడేచోట పెట్టిస్తే దానినీడన తను ఎన్నిచేసినా అడిగేవాడు వుండడు. అన్నవస్త్రాలులేక ప్రజలు అల్లల్లాడిపోతూంటే వ్యక్తులపేర్న నాణేలూ, తపాలాబిళ్ళలూ, ఆల్బంలూ, ప్రత్యేక సంచికలూ, నిలువెత్తు విగ్రహాలూ, నెలలతరబడి వెలుగుజ్యోతులూ—ఇవన్నీ అతి భక్తితో ఆచరిస్తున్న అగ్రశ్రేణి నాయకులు అంత అమాయకులా ఏం?

ఏమైతేనేం, ఇది యాజులికి మొదట అపజయం. విగ్రహస్థాపనకే పిరాయాగనకే ఆ ముసలిఘటం ఒప్పుకుంది కాదు. పైగా సలహాలుకూడా యిస్తాడట! నిర్జీవమైన బురఖా కావాలిగాని సజీవమైన సలహా ఎవడికికావాలి.

కో-ఆపరేటివ్ స్టోర్సుని ఎలా వుద్ధరించడమా అని యాజులు రెండోసారి ఆలోచించాడు. మూడుగదుల పెంకుటిల్లది. బ్యాంకులో బోలెడన్ని ఫండ్సు మూలుగుతున్నాయి. ఆ ఇల్లు పడగొట్టించి కొత్తది కట్టించే ప్రతిపాదన యీ సారి మీటింగులో పెట్టి ఆమోదం పొందగలిగితే? యాజులు జాగా అయితే కొనగలిగాడుగాని సరైన యిల్లే కట్టలేకపోయాడు. స్టోర్సు కొత్త బిల్డింగుతోపాటు తన యిల్లూ లేపొచ్చు. రామయ్య పెళ్ళితో భీమయ్య ఒడుగు. ఎవరైనా ఏమైనా అనుకుంటారా? ఏడిశారు. ఖాండ్రించిమీదఉమ్మేసినా ఎందరు పెద్దమనుషులు దులుపుకు తిరగటంలేదు గనక! అతను కార్యవాదుల వర్గానికి చెందినవాడు.

కాని అదేం పాపమో ఆ ప్రతిపాదనా నెగ్గలేదు. గోవిందమూర్తి సమయానికి సైంధవుడిలా అడ్డు పడిపోయాడు.

"కార్యాలయాలు కాపురాలు చేసే కాంతామతల్లులుగా వుండాలని రంగనాథంగారు అనేవారు. వున్నవి చాలకపోతే వెనక పెరట్లో రెండు గోడౌన్లు కట్టించుకుందాం. వున్న మూడుగదులూ పూర్వకాలపువైనా కట్టుదిట్టంగా ఇనప్పెట్టెల్లా వున్నాయి. వాటిని పడగొట్టడం దేనికి. పని జరగడం ముఖ్యంగాని పై మెరుగులెందుకు."

ఈసారి యాజులు తనకి అవకాశం వున్నంతవరకూ రెండోమనిషి ప్రసక్తిలేకుండా కార్యం సాధించడానికి ప్రయత్నించేవాడు. డైరెక్టర్సులో ఒకరిద్దర్ని రెండు మూడుసార్లు దర్శనం చేసుకుని వాళ్ళకి ప్రశంసల పరవశత్వం ప్రసాదించాడు. కో ఆపరేటివ్ ఇనస్పెక్టరుని ఒక చిన్నవాణ్ణి — అప్పుడే ట్రైనింగై వచ్చినవాణ్ణి - రూల్సు అన్నీ అడిగి తెలుసుకుని తనకి ఒప్పేలా 'ఇంటర్ ప్రెట్' చెయ్యడం నేర్చుకున్నాడు. బాధ్యతల మాటకేంగాని హక్కులన్నీ స్వాధీన పరుచుకున్నాడు. దక్షిణగల తాంబూలం యివ్వడం పుచ్చుకోడం నేర్చుకున్నాడు 'ఇన్నాళ్ళూ నా ప్లీడరు గుమస్తాబుద్ధి యేమైపోయింది. అని నొచ్చుకున్నాడు, 'కానియ్యి, దేనికైనా కాలం ఖర్మంకలిసి రావాలిగదా!' అని సరిపెట్టుకున్నాడు. 'ఏ మందుకయినా డోసు క్రమక్రమంగా పెంచించాలి. ఇంతగా రోగపూరితమైన సంస్థని ఒక్కమారు బాగుపరచాలంటే నా తరమా?' అని సమాధాన పరచుకున్నాడు. ఆనాటినుంచీ దీక్షగా శ్రమించాడు.

యాజులు చేసిన మొట్టమొదటి పని ఆ మూడుగదుల్లో ఒక గదిని తన ఆఫీసురూంగా ప్రత్యేకించి ఉంచేసుకోడం. 'ఎంతెంత పెద్దవాళ్ళైనా యిక్కడికి వస్తారు. నెలనెలా మీటింగులు జరుగుతాయి. ఓ నాలుగు మంచికుర్చీలయినా లేకపోతే యెలా?' అని రెండొందల ఏభై పెట్టి రోజ్ వుడ్ ఫర్నిచరు తెప్పించాడు. ఒక సీలింగ్ ఫేన్ వేయించాడు. టేబిల్ ఫేన్ ఒకటీ, ఖరీదైన కర్టెన్లు తెప్పించాడు. ఒకడజను కప్పులూ, సాసర్లూ, అరడజను లతలుగల గాజుగ్లాసులూ ... ఒక కమిటి, ప్రజాధనం సద్వినియోగంచేసేటప్పుడు వెనకా ముందూ దేనికి?

సెలవు తీసుకున్న ఆఖరు రోజున తప్ప రంగనాథం గార్ని యెవరూ రిక్షామీద చూడలేదు: 'ఆయనయితే పోతులాంటి మనిషి. మనిషికి పోతుతనం దేన్నిబట్టి వస్తుందనుకున్నారు? డబ్బునిబట్టి – నెలకి ఆరొందలు పించనువస్తే నేనూ ఆడుదును యింతకన్న నాటకాలు! నలుగురూ బలవంతపెడితే కాదనలేక ఒప్పుకున్నానుగాని ఇంత పూచీతోకూడిన పనిచెయ్యడానికి నాకేం సత్తువ వుందని. రానూ, పోనూ రిక్షా వుంటేగాని నా వల్లవౌనా?' అని యాజులు భూమ్మీద కాలు పెట్టడం మానుకున్నాడు.

'ఏదో పెద్ద పొడిచేశాం అనుకోడం తప్ప — స్టాఫ్ మెంబర్సు కష్టం సుఖం చూసిం దెవరు. వీళ్ళకి ఒకటి యింగ్లీషూ, ఒకటి తెలుగూ, రెండు దినపత్రికలు వుండాలి. వారపత్రికలు నాలుగు వుంటేగాని తీరిక సమయంలో వీళ్ళంకే

తో స్తుంది.' అని ఎక్కడలేని పుస్తకాలూ తెప్పించి పడేసే వాడు.

'కో ఆపరేటివ్ సంఘం తరఫున ఒక పాల సరఫరా కేంద్రం కూడా పని చేస్తే బాగుంటుంది. వూళ్ళో పెద్దమనుషులు ఖర్చుపెట్టినా మంచి పాలు దొరక్క నానా బాధ పడి పోతున్నారు. ఆవుల్నీ గేదెల్నీ మనం కొని మేపలేం గాని — పాలు దగ్గిరుండి పితికించి మెంబర్స్‌కి మంచిపాలు పంపించ వచ్చు. దీనికి యిద్దరు సర్వెంట్సుని వేసుకోవాలి. ఒక సైకిల్ కొనాలి. కొన్ని సామాన్లు కావాలి."

ఈ విషయం జనరల్ బాడీ మీటింగులో పెట్టినప్పుడు ఒక్క ఓటు తేడాలో రాజులుగారు గెలిచారు. 'ఈ మాత్రమైనా, ఇప్పటికైనా మనుషులు నా మంచి తనాన్ని గుర్తించి నందుకు ధన్యవాదాలు. ఇక నా శేషజీవితాన్ని యిలాగే అర్పించడానికి నిశ్చయించాను.' అంటూంటే ఆయన స్వరం గద్గదమైంది. కళ్ళమ్మట నీళ్ళు తిరిగేయి.

'నాకు రోజురోజుకీ అనారోగ్యం ఎక్కువై పోతోంది, ఈ చాకిరీ నా వల్ల కాదు!' అనడం మొదలుపెట్టేడు కొన్నాళ్ళకు రాజులు.

'ఎవరూ మాట్లాడరేం, నే నిక్కణ్ణుంచి వైదొలగడమే అందరికీ యిష్టంలా వుంది!' అన్నాడు మళ్ళీ ఆయనే. దానికెవరూ జవాబు చెప్పివుండకపోదురుగాని — ఆయన అనేక విధాల 'దువ్వి' అంతవాణ్ణిచేసిన రంగభాష్యం దొంగ సాక్ష్యం చెప్పక తప్పలేదు.

‘ఎంతమాట శలవిచ్చారు పంతులుగారూ! మీరు అలా అనొచ్చునా...మానవసేవే మాధవసేవ అని నిరూపించిన నిండుహృదయులు మీరు. ఈ కరువు కాలంలో సరుకులన్నీ సకాలంలో సరైన ధరలకు యిప్పించడానికి మీరు పడుతున్న పాట్లు ఎవరికీ తెలియవు గనకనా.’

తెలీకేం, ఎవరికి తెలిసినా తెలీకపోయినా హెడ్ గుమాస్తాకి ఆ పడుతున్న పాట్లు ప్రతీదీ తెలుసు. అమోనియా పిండీ, సూపర్ ఫాస్ఫేట్ రైతులకి యే రేటున ఏ తీరునమ్ముతున్నాయో తెలుసు. ధాన్యం దంపిస్తే వచ్చే చిట్టు, తౌడు యిలాంటివాటికికూడా ఏ వ్యక్తి ఎవరి సాయంతో కక్కూర్తి పడుతున్నాడో తెలుసు. బేళ్ళకిబేళ్ళు బట్టలు కంట్రోలు రేటుకి ఎంత బాగా అమ్ముడవుతున్నాయో...కొలతలు చదువుకోని పల్లెటూరివారి ముందు ఎంతశ్రద్ధగా సవరించబడుతున్నాయో స్పష్టంగా తెలుసు. ఉన్న సరుకు లేదని చెప్పి, పంచదారా గోధుమపిండీ బస్తాలకి బస్తాలు మూడు రేటున మూడు రూటున పులిసి వున్నవాళ్ళ దొంగఅటకల మీదికి ఎలా చేరుతున్నదీ తెలుసు. అన్నీ తెలిసిన గోవిందమూర్తి ఎందుకు పైవాళ్ళకు రిపోర్టు చెయ్యడూ అంటే దానికి నాకు తెలిసినంతవరకూ రెండు కారణాలున్నాయి. ఒకటి యాజులుగారు పైకి రుజువుకి దొరికేలా యేదీ కాగితంమీద కనిపించనియ్యకుండా జాగ్రత్త పడడమూ, రంగభాష్యం స్వామిభక్తీని. రెండవది సరుకులూ కరుకులూ సమర్పించి పై ఆఫీసర్లమూతి కట్టెయ్యడంలో యాజులుగారికి వున్న అసాధారణమైన నేర్పు. ఈ సంగతులన్నీ రంగనాథంగారికి వివరించి నివారణోపాయం అడుగుదా

మని గోవిందమూర్తికి అనిపించకపోలేదుగాని దభైబ్రయేళ్ళు పైబడిన ఆయన మనశ్శాంతిని భంగపరచడం అతనికి యిష్టం లేకపోయింది. వీరివల్లా, వారివల్లా స్టోర్సు సంగతులు చెవిని బడి ఆయన విచారించి ఒక్కమాట అనేవారు. "సంస్కరింప బడవలసింది ప్రభువులుకాదు, ప్రజలు... భగవంతుడా! నేను అవధ్యుణ్ణి అయిపోయాను. నీ బిడ్డల్ని చెడ్డవాళ్ళనుచేసి శిక్షించకు. ఇదే నా ప్రార్థన."

అనేక ఆఫీసుల్లో లంచగొండితనం సర్వసాధారణమై పోయింది. ఆ ఉద్యోగస్తుల్లో కొందరు మంచివాళ్ళూ నిజాయితీపరులూ ఉండకపోరు. కళ్ళముందే జరుగుతున్న "కరప్షన్" చూసి వాళ్ళ హృదయం కరగకపోదు. కాని వాళ్లేంచేయగలరు? జీతంతో జీవితం ముడిపడివున్న మధ్యతరగతి మనుషులు వాళ్లు. మంచిపని చెయ్యాలని కోరిక ఉంది. చెడజరిగితే భరించలేరు. కాని ఏంలాభం? డబ్బూలేదు. ధైర్యమూచాలదు. పాలకవర్గంలోని పాతాలుచూసి మంచికి మంచే జరుగుతుందనే ప్రోత్సాహమూ వారికిలేదు. అలాంటి వాడే గోవిందమూర్తి. సమయంకోసం మాత్రం ఎదురు చూడకపోలేదు అంతే.

రంగభాష్యం మాటలువిని యాజులు యెంతమాత్రం ఊరటచెందలేకపోయాడు.

"ఎంత పాటుపడితే ఏముందోయ్ భాష్యం, ఒకరికి ఉపకారం చెయ్యడానికైనా కనీస ఆరోగ్యం ఉండాలా? కనీసపు అవసరాలు తీరాలా? ముష్టిజీతం ఈ వంద రూపా

యలతో నేను యెలా 'గెటాన్' అవనోయ్? వెధవది ఆ తాలూకాకచేరీలో కూచుని నాలుగు దస్తావేజులు గిలికిపెడితే రోజుకి పదిరూపాయలు కళ్ళజూడనటోయ్. ప్రజాసేవకోసం రక్తమాంసాలు ఖర్చుపెడుతున్న మన మంత్రివర్యులే తమ తమ నెలభత్యం యెక్కువచేసుకోవడం తప్పదని అంగీకరించారంటే—ఇక నాలాటివాడు కనీసం రెండొందలయినా ఉంటే గాని—"

గోవిందమూర్తి పళ్లు పటపట కొరికాడు. ఆరాత్రి అతనికి ఏమాత్రం నిద్రపట్టలేదు. రంగనాథంగారి జోళ్ళచప్పుడు అత్యంత ఆత్మీయమైన ఆ శబ్దం—అదేపనిగా అతి సమీపంలో ఉన్నట్లు వినిపించసాగింది. తెలియకుండా అతని కళ్ళమ్మట నీటిధారలు స్రవించాయి: ఒకరోజూ రెండ్రోజులూ కాదు, పదిహేను సంవత్సరాలు ఆ ధన్యజీవి ఒక్క దమ్మిడీ ప్రతిఫలం ఎరక్కుండా పనిచేశాడు. వీడొచ్చి ఆర్నెల్లు దాటలేదు. చేసిన ఘనకార్యం అందరికీ తెలుసు. ప్రతిఫలం పెంచాలా? వచ్చే జనరల్‌బాడీ మీటింగులో యే రంగభాష్యం చేతో యీ ప్రతిపాదన చేయిస్తాడు. మరో అపభ్రంశంగాడు సెకండు చేస్తాడు. యెలాగా అది నెగ్గితీరుతుంది. చూస్తూ వూరుకోవలసిందేనా?

"పని తెలిసినవాళ్లు, నీతిగలవాళ్లు వీళ్ళకి వేతనాలు చాలవు" అని ఒకనాటిమీటింగులో రంగనాథంగారు పదిమంది చేతా ఔననిపించి కోఆపరేటివ్‌స్టోర్సు స్టాఫ్ అందరిస్కేళ్లూ పెంచడం పెంచడం గోవిందమూర్తి మరచిపోలేదు. "ఆయన

కింద పని చేసి, వీడికింద పని చెయ్యడంకన్న తలకొట్టుకు చావడం మంచిది. రేపే రాజీనామా యిస్తాను" అనుకుని కొద్దిసేపు మనశ్శాంతి అనుభవించాడు గోవిందమూర్తి. దానితో తాత్కాలికంగా ఏ అరగంటైనా నిద్రపట్టిందేమో—అంతే మళ్ళీ తెలివచ్చి అంతటా అశాంతి అలుముకుంది. ఓటమి ఒప్పుకోడానికి అతని మనసు యెంతమాత్రం అంగీకరించలేదు. అలా కాదని యెదుర్కోవడ మెలాగో అర్థమూ కాలేదు. పైనుంచి అతన్ని ఓడించుకురావడం యెలాగా సాధ్యంకాదు. ఓసారి కమిటీ మీటింగులో 'పాపం డైరెక్టర్స్ అందరూ పెద్దమనుషులు. యెంతో ముఖ్యమైన వాళ్ళ పనులన్నీ పాడుచేసుకుని జనరల్ బాడీ మీటింగుకని యెంతోదూరంనుంచి వస్తారు. సెకండుక్లాసు రైలు ఫేర్ కి సరిపడే దారిభత్యం యిప్పించి—ఒక్కొక్క మీటింగుకి ఓ పదిరూపాయిలైనా యివ్వందే ఏం న్యాయం? పైగా వాళ్ళు వచ్చినప్పుడు అల్పాహారవిందుకుగాను ఓ పాతిక రూపాయలు ప్రజాధనం వెచ్చించడం బ్రహ్మహత్యా పాతకమా!" అని ప్రతిపాదించి ఔనవిపించి యేనాడో యాజులు పెద్దబుర్రల అనుగ్రహం సంపాదించి వున్నాడు. ఇకపోతే కిందనుంచే అతన్ని యెదిరించుకురావాలి.

నిజానికి యాజులుగారు వచ్చి సెక్రటరీగా చేరిన యీ ఆరునెలల్లోనూ కో-ఆపరేటివ్ స్టోర్స్ వర్కర్స్ పొందుతున్న అసంతృప్తి యింతా అంతా కాదు. స్టోర్స్ పనిచేసేకాలం ఆయన మాటిమాటికీ తనకి వీలుగా మారుస్తాడు. స్టోర్స్ బంట్రోతులు ముగ్గురిలోనూ ఒకడు యెప్పుడూ యాజులుగా

రింటిదగ్గిర వుండవలసిందే. ఆ నిర్భాగ్యుడికి కనీసం రోజుకి పన్నెండుగంటలు పనివుంటుంది. మిగిలిన యిద్దర్లో ఒకడు ఆయన బజారు పనిమీదగాని, ఆయనవెనకాల సైకిలుగాని తిరుగుతూ వుండాలి. ఇక పాలసరఫరా కేంద్రం పితికించు కొచ్చిన మొదటిరకం చిక్కటిపాలు రాజులుగారు స్వయంగా ముందు రుచిచూస్తారు దానికని కొన్న సైకిలూ. నియమించిన గొల్లవాళ్లూ వాళ్ళెలా వుంటారో ఎవరూ చూసినపాపాన పోలేదు. వారంరోజులు దాటేకగాని పత్రికలు యెలా వుంటాయో రాజులుగారింటినుంచి ఊడిపడవు. పోసి చేసిన దానికి మెప్పేమయినా వుందా అంటే ఆయనకి పనికన్న ప్రాపకమూ, శ్రమించడంకన్న ఆశ్రయించడమూ యెక్కువ యిష్టం.

“రంగనాథంగారు మొట్టమొదట సెక్రటరీగా పనిచేశారు. తర్వాత ప్రెసిడెంటుగా చేసినా సెక్రటరీ పనంతా యేళ్ళ తరబడి చూసేవారు. వేరే సెక్రటరీ అవసరమే లేదని అనే ట్టు చేశారు. యిప్పుడాయన రిజైన్ చేశాక సెక్రటరీ తప్ప లేదు. సెక్రటరీ ‘ఆనరరీ పోస్టు’ కాక ‘పెయిడ్ పోస్టు’ అని యెప్పుడైతే నిర్ణయించబడిందో రాజులుగారి ప్రజాసేవా తత్పరత పొంగి పొర్లింది. తక్కిన రాబళ్లు అలా వుండగా నెల నెలా నూరు కరుసులు మింగుతున్నాడు. అదీ చాలలేదా ?”

రాజులుగార్ని స్టాఫ్ అంతా మనసా అసహ్యించు కున్నారు. అయితేనేం ? ఎలాంటివాళ్ళకి అలాంటి దన్ను ఉండకపోలేదు. అందరికీ సరిపడా ఆయనకి రంగభాగ్యం వున్నాడు.

మీరు కాబట్టి రక్తానికి రక్తం ధారపోస్తున్నారు... శ్రమ ఎక్కువా, ప్రతిఫలం తక్కువా అయితే, ఎవరుమాత్రం యెన్నాళ్ళని చెయ్యగలరు!" అని పురెక్కించాడు. ఆరోజు మొదలు యాజులు మరీ మారాంచెయ్యడం ప్రారంభించాడు. ప్రతిరోజూ అదేపాట మొదలెట్టేడు.

"ఈ రేషనింగ్ మొదలెట్టాక నాబాధ్యత మరీ ఎక్కువై పోయింది. వూరంతా ఈస్టోర్సుదగ్గిరే వుంటోంది. దగ్గరుండి సరుకు బట్వాడా చేయించేసరికి నా తలప్రాణం తోక్కి వస్తోంది. తగిన పారితోషికమాఏమైనానా? ఈ అరువు చాకిరీనావల్లకాదు ఈబండచాకిరీ నేను చెయ్యలేనుబాబూ."

"ఎందుకూ నాకేం గిట్టుబాటు అవడంలేదు. ఈవారం అయే మీటింగులో ఇదేదో తేల్చేస్తాను' అని ఒకరోజు యాజులుగారు యథాప్రకారంగా గంతులు వేస్తూంటే గోవిందమూర్తి పుసుక్కున నవ్వేశాడు.

'మతీ సుతీ లేకుండా ఆ నవ్వెందుకూ... ఈసారి ఏం జరుగుతుందో చూద్దువుగాని... రాజీనామాపత్రం తయ్యారు చెయ్యవోయ్ రంగభాష్యం.'

'పెద్దలు... మీరలా తొందరపడకూడదు ... మీరు కూడా లేకపోతే ఈ ప్రజాసంస్థ యేంగాను?' అన్నాడు గోవిందమూర్తి వెటకారంగా. కాని అందులో వెటకారం ఆ క్షణమందు అహంకారంతో నిండిపోయిన యాజులుకేమీ ధ్వనించలేదు. పైగా ఇన్నాళ్ళకైనా గోవిందమూర్తి తన తరఫున ఒక మాటాట్టం చిత్రమైనా అసత్యమనిపించలేదు. ఈ అవకాశంవదిలిపెట్టకూడదని యాజులుఅనుకున్నాడు.

"మీనోటమ్మట యిన్నాళ్ళకైనా ఆమాత్రం మాటొచ్చి నందుకు సంతోషించవలసిన విషయమే. ఒకర్ని అనుకోడం మాత్రం దేనికిలెండి. నేనుమాత్రం మీ మంచిచెడ్డలు ఏం కను క్కున్నానని! అయిందేదో అయింది. ఇప్పుడుమాత్రంఏమయింది మూర్తిగారూ! యివాళ మీరుఆరు కేజీల పంచదారపట్టి కెళ్ళండి. అన్నట్టు మంచి లాంగ్ క్లాత్ వచ్చినట్టుంది. ఒకతాను తీసు కెళ్ళండి పిల్లలికి చొక్కాలికి బాగుంటుంది... గోవిందమూర్తి ఒక్కక్షణం చిత్రంగా చూశాడు. అంతలో అది పైకి తెలియ నీయకుండా అటువైపు తిరిగిపోయాడు. ఈ అవకాశం వదలి పెట్టకూడదని అతనూ అనుకున్నాడు.

'చిత్రం' అన్నాడు అతని జీవితంలో మొదటిసారిగా రంగభాష్యానికి యాజులు కనుసౌజ్ఞ చేశాడు. అతను అందు కున్నాడు

'పైకి తేలడుగాని మా గోవిందమూర్తికి మాత్రం మీమీద భక్తిశ్రద్దలు లేవనుకున్నారా పంతులుగారూ? వయసుకుమించిన చాకిరీ జీతాన్నిమించిన కష్టమూ మీరు చేస్తున్నారని మనవాడు యెంతగా కుమిలిపోతున్నాడను కున్నారు.'

'నిజమేనా, నిజమేనా గోవిందమూర్తీ' అన్నాడు అక్కడ నలుగురిలోనూ ఆమాట నిర్ధారణ చేసేద్దామని.

'చిత్రం – కాదుమరి?' అన్నాడు గోవిందమూర్తి. యాజులికి అరచేతిలో స్వర్గమన్నట్టు అనిపించింది. రంగనాథం గారు పాయిజన్ చేసి వదిలిపెట్టిన ఈ హెడ్ గుమాస్తాగాడిని తనవైపు తిప్పుకుంటే యింక జరగందేముంది?

అంతే. ఆరోజునుంచి గోవిందమూర్తి స్తోమతే మారి పోయింది. ఆయనకి కాస్త తలనొప్పిగా ఉంటేచాలు యాజులు గారే స్వయంగా వచ్చి 'గొడ్డులా చాకిరీచేస్తే శరీరం తట్టుకో వద్దుటోయ్—రెండ్రోజులు శెలవుచీటీ పంపెయ్యి. మరేం కాలచక్రం ఆగిపోదు అనేవాడు. 'మంచి తెల్లగోధుమలు వచ్చాయి. ఓ యిరవై కేజీలు యింట్లో పడేయ్_మళ్ళీ దొరకవ్ అనేవాడు గోవిందమూర్తి అతను చెప్పినట్లు తూ. చ. తప్పక చేసేవాడు. "అప్పగారూ, నన్ను క్షమించండి. ఈ నాటకం ఇంక ఒక్క వారం రోజులే' అని మనసులో అనుకున్నా డేమో.

అవాళ కమిటీమీటింగు ఆరోజు మీటింగులో జరి పించవలసిన పథకం అంతా యాజులు గోవిందమూర్తికి పదే పదే బోధపరిచాడు. ముందు యాజులుగారు రాజీనామా సమర్పించడం. గోవిందమూర్తి ఆయన స్కూల్కి చేస్తున్న సేవలను కొనియాడుతూ—ఆయన పనిచేసేకాలాన్ని పొడిగిం చాల్సిన అత్యావశ్యకత నిరూపిస్తూ ధరలు ఎక్కువైనకారణం వల్ల అతని జీతంకూడా ఎక్కువ చేస్తామని ఆయన్ని బతి మాలుకుని ఆమోదింప చెయ్యడం అవసరమైతే ఓటింగుకు పెట్టించి నెగ్గించడం 'ముందు నాజీతం ఎక్కువచేయిస్తే ని ఉపకారం ఉంచుకుంటానటోయ్...పిల్లలుగల వాడివి, నీజీతం మాత్రం ఏమంత యెక్కువనీ' అని ముసిముసినవ్వు నవ్వేరు యాజులుగారు.

ఆ సాయంకాలం మీటింగులో అన్నివిషయాలూ అయ్యాక 'ఎజండా' లో ఆఖరు విషయంగా యాజులుగారి సం

గతి వేయించారు. అదికూడా యాజులు యేర్పాటే. ప్రజా హిత సంబంధమైన మీటింగులుకనుక కమిటీ మీటింగులకి రాడానికి 'దొర'లకి అట్టే తీరుబడివుండదు. మీటింగు చివరి దాకా వుండడానికి మరి అవతలి రాచకార్యాలో... అందుకని 'మీరంతా యెలాగంటే అలాగే... మినిట్సు సంతకంపెడితే చాలుగా? అని వెళ్ళిపోతారు. ఆఖరికి యాజులూ, గోవింద మూర్తి అతనిస్నేహితులు మరో ముగురూ మిగిలారు. రంగ భాష్యం కూడా అక్కడ లేకపోలేదుగాని అతను మెంబరు కాదు

'ఇంక ఆలస్యం యెందుకు, కోరమ్వుందిగదా! తీర్మా నం తీసుకొచ్చి ఆమోదింప చేద్దామా?' అన్నాడు యాజులు రహస్యంగా.

'చిత్తం' అన్నాడు గోవిందమూర్తి గుంభనగా. ఒక పొడిదగ్గు దగ్గి యాజులు తను రాసుకొచ్చింది యిలా చది వాడు.

'సోదర మణులారా! సోదరీ రమణులారా! ఈనాడు అమూల్యమైన ప్రజాసేవనుండి వైదొలగుతున్నందుకు నాకు చాలా దుర్భరంగావుంది. కోఆపరేటివ్ స్టోర్సు సెక్రటరీ పదవి నుండి విరమించడానికి నేను నిశ్చయించానని చెప్పడానికి విచారంగావుంది. ఏం చెయ్యను? ఏదో యీడ్చుకొచ్చాను గాని రంగనాథంగారిలాంటి సంఘ సేవకులముందు నే నెంత నా బతుకెంత? నే నా దుర్బలుడను. కాగా నిర్ధనుడను. నన్ను క్షమించి విశ్రాంతి యిప్పించవలసిందిగా కమిటీవారికి వినయ

పూర్వకంగా మనవిచేస్తున్నాను' ఆ కాగితంపై సంతకంచేసి గోవిందమూర్తి కిచ్చాడు. అనంతరం ఆ కాగితం గోవింద మూర్తి ఫైల్ చేసి, లేచి యిలా అన్నాడు.

'సోదరులారా! నేడు చాలా దుర్దినం. యాజులువంటి వారు మనసంఘాన్ని వదిలిపెట్టి వెళ్ళడం యెంత దురదృష్ట కరమో అనుభవజ్ఞులైన మీకు నేను చెప్పనక్కరలేదు. ఐనా వారు వయసుమళ్ళినవారు. పైపామీద మనసు మళ్ళనివారు, కృష్ణా-రామా అంటూ యింట్లో కూర్చొక, వారు శలవిచ్చి నట్లు—నానాటికీ జటిలమైపోతున్న యీ నానుకః ప్రజాసంస్థ లతో వారికేంపని? సంఘ క్షేమంకన్న యేవిధంగా చూసినా నాకు వారి క్షేమమే ముఖ్యంగా కనిపిస్తోంది. వారిని యింకా మొహమాటపెట్టి మనం స్వార్థంచూసుకోడం న్యాయంకాదు. అంతరాంతరాలలో అయిష్టమైనా వారిపుద్యోగవిరమణ ఆమో దించడమే భావ్యమని భావిస్తున్నాను. విశ్రాంతికాలంలో వారి సంఘసేవకు ప్రతిఫలంగా భగవంతుడు తగిన ఆయురా రోగ్యములు ప్రసాదించుగాక!' ఇక చెప్పేదేముంది, కోరమ్ వుందిగనక 'యాజులుగారి రాజీనామా సభ్యులందరూ ఏక గ్రీవంగా ఆమోదించడమైనది!' అని టకటకా సంతకాలుజరిగి పోయాయి.

'గడీవేషానికి గెడ్డం మీసం గీయించాడని యీ నాలుగురోజుల భాగ్యానికి ఈ పటాటోపం దేనికో. రిక్షా మీదేతప్ప భూమ్మీద అడుగుపెట్టమని పిలలు మొరాయిస్తు న్నారు. గానుగనూనెగాని వేసుకోడుట మీ అల్లుడు......

దినపత్రిక చూస్తేగాని యింకా రోజంతా ఏమీ తోచదుట మీ కోడలికి. నూతిలో చేదవేయడం మరచిపోయి ఆర్నెల లయింది కాబోలు మీ చెల్లెలికి. ఇక చిక్కని మర్రివూడల లాంటి పాలతో ఫిల్టర్ డికాక్షన్‌తో కాఫీతాగుతేగాని తల ఎగిరిపోతోంది నాకూ. మాట్లాడకుండా ముంగిలా జారుకుంటారేం, చేతగాని పరుగులు ఎవరు పెట్టమన్నారంట.' అని ఆ పదోనాడు కాబోలు నిలదీసింది యాజులుగార్ని కట్టుకున్న కాంతారత్నం.